

İKİ BAĞIMSIZ ÖRNEK İÇİN TESTLER

BÖLÜM 6

1

İki Bağımsız Örnek İçin Testler

- Konum İle İlgili Testler
  - Medyan Testi
  - Mann-Whitney Testi
  - Wald-Wolfowitz Dizi Parçaları Testi
  - Kolmogorov-Smirnov Testi
  - Fisher Tam Olasılık Testi
- Dağılış İle İlgili Testler
  - Mood Testi
  - Siegel-Tukey Testi

2

Medyan Testi

Varsayımlar:

a. Veri $X_1, X_2, \ldots, X_{n_1}$ ve $Y_1, Y_2, \ldots, Y_{n_2}$ bağımsız gözlemlerinden oluşur.
b. İlgilenilen değişkenin ölçme düzeyi en az sıralamadır.
c. İlgilenilen değişken süreklidir.

$$H_0: M_1 = M_2$$
$$H_1: M_1 \neq M_2$$

3

Medyan Testi

	Örnek no		Toplam
	1	2	
Birleştirilmiş örnek medyanından büyük değerli olanların sayısı	A	B	$A + B$
Birleştirilmiş örnek medyanından küçük değerli olanların sayısı	C	D	$C + D$
Toplam	$A + C = n_1$	$B + D = n_2$	n

m : Birleştirilmiş örnek medyanı
A : Birinci örnekte birleştirilmiş örnek medyanından büyük değerli olanların sayısı
B : İkinci örnekte birleştirilmiş örnek medyanından büyük değerli olanların sayısı
C : Birinci örnekte birleştirilmiş örnek medyanından küçük değerli olanların sayısı
D : İkinci örnekte birleştirilmiş örnek medyanından küçük değerli olanların sayısı

4

Medyan Testi

$$P_1 = \frac{A}{n_1}, P_2 = \frac{B}{n_2}, P = \frac{A+B}{n}$$

$$Z = \frac{P_1 - P_2}{\sqrt{P(1-P)\left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}\right)}}$$

Karar kuralı	
$Z_h < -Z_{\alpha/2}$ veya $Z_h > Z_{\alpha/2}$	ise H_0 reddedilir,
$-Z_{\alpha/2} < Z_h < Z_{\alpha/2}$	ise H_0 reddedilemez

5

Örnek

X_i	Y_i
18, 42, 67, 18, 28, 27, 11, 24, 18, 16, 27, 18, 7, 9, 41, 67, 71, 18, 24, 61, 60, 18, 24, 32, 31, 61, 43, 30, 18, 21	24, 21, 7, 18, 16, 40, 37, 60, 70, 32, 30, 27, 18, 29, 38, 37, 40, 90, 18, 71

$$H_0: M_1 = M_2$$
$$H_1: M_1 \neq M_2$$

6

Örnek

7	9	9	11	16	16	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
21	21	24	24	24	24	27	27	27	28	29	30	30	31	32	32
37	37	38	40	40	41	42	43	60	60	61	61	67	67	70	71
71	90														

$$m = \frac{27 + 28}{2} = 27.5$$

7

Örnek

	Örnek no		Toplam
	1	2	
27.5'den büyük değerli olanların sayısı	13	12	25
27.5'den küçük değerli olanların sayısı	17	8	25
Toplam	30	20	50

$$P_1 = \frac{13}{30}, \qquad P_2 = \frac{12}{20}, \qquad P = \frac{13 + 12}{50} = \frac{25}{50}$$

$$Z_h = \frac{\frac{13}{30} - \frac{12}{20}}{\sqrt{0.5(1 - 0.5)\left(\frac{1}{30} + \frac{1}{20}\right)}} = -1.1547$$

8

Örnek

Anlamlılık düzeyi 0.05 olduğundan T1'den $Z_{\alpha/2} = 1.96$ bulunur. Bu sonuçlara göre $-1.96 < -1.1547 < 1.96$ olduğundan H_0 reddedilemez. %95 güven düzeyinde A ve B ilaçlarının etkileri arasında fark yoktur.

Bu problem için T1'den

$$\begin{aligned} p\text{-değeri} &= P(Z < -1.1547) \\ &= 1 - P(Z < 1.1547) \\ &= 1 - 0.8749 \\ &= 0.1251 \end{aligned}$$

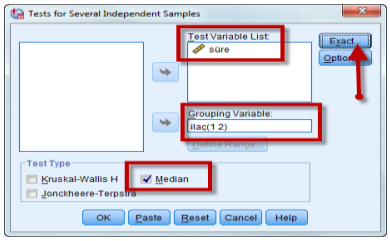
olarak hesaplanır. Bu sonuca göre p-değeri $\not< \alpha/2$ olduğundan H_0 reddedilemez kararı verilir.

9

SPSS Uygulama

	ilaç	süre
1	1	18
2	1	42
3	1	67
4	1	18
5	1	28
6	1	27
7	1	11
8	1	24
9	1	18
10	1	16
11	1	27
12	1	18
13	1	7
14	1	9
15	1	41
16	1	67
17	1	71
18	1	18
19	1	24
20	1	61
21	1	60
22	1	18
23	1	24
24	1	32
25	1	31

Frequencies

		ilaç	
		1	2
süre	> Median	13	12
	<= Median	17	8

		süre
N		50
Median		27,50
Chi-Square		1,333
df		1
Asymp. Sig. (2-tailed test)		,248
Yates' Continuity Correction	Chi-Square	,750
	df	1
	Asymp. Sig.	,386
Exact Sig. (2-tailed test)		,387
Point Probability		,239

10

Mann-Whitney Testi

Bu test için varsayımlar aşağıdadır.

a. Veri $X_1, X_2, \ldots, X_{n_1}$ ve $Y_1, Y_2, \ldots, Y_{n_2}$ bağımsız gözlemlerinden oluşur.
b. Örnekler bağımsızdır.
c. Gözlenen değişken sürekli rastgele değişkendir.
d. Ölçme düzeyi en az sıralamadır.

X gözlemlerine atanan sıra sayılarının toplamı S olmak üzere, Mann-Whitney test istatistiği,

$$T = S - \frac{n_1(n_1+1)}{2}$$

Mann-Whitney Testi

X_i	20	24	16	40	18	
Y_i	60	41	35	33	21	52

X_i	$R(X_i)$ Sıra sayısı	Y_i	$R(Y_i)$ Sıra sayısı
20	3	60	11
24	5	41	9
16	1	35	7
40	8	33	6
18	2	21	4
		52	10
	19		

$$T = S - \frac{n_1(n_1+1)}{2}$$

$$T_h = 19 - \frac{5(6)}{2}$$

$$= 4$$

Mann-Whitney Testi

H_1	Karar kuralı		
$M_1 < M_2$	$T_h \leq W_\alpha$	ise H_0 reddedilir,	$P(T \leq W_\alpha) = \alpha$
$M_1 > M_2$	$T_h \geq W'_\alpha$	ise H_0 reddedilir,	$W'_\alpha = n_1 n_2 - W_\alpha$
$M_1 \neq M_2$	$T_h \leq W_{\alpha/2}$ veya $T_h \geq W'_{\alpha/2}$	ise H_0 reddedilir,	$P(T \leq W_{\alpha/2}) = \alpha/2$ $W'_{\alpha/2} = n_1 n_2 - W_{\alpha/2}$

13

Mann-Whitney Testi

$P(T \leq 6) = 0.001$
$P(T \leq 10) = 0.005$
$P(T \leq 12) = 0.010$
$P(T \leq 16) = 0.025$
$P(T \leq 19) = 0.050$
$P(T \leq 23) = 0.100$

	n_2	2	3	⋯	9	⋯	20
n_1	p						
2							
⋮							
8	0.001				6		
	0.005				10		
	0.010			⋯	12	⋯	
	0.025				16		
	0.050				19		
	0.100				23		
⋮							
20							

14

Örnek

X_i (A yöntemi)	Y_i (B yöntemi)
30, 20, 40, 60, 41, 50, 90, 15, 47, 56, 12, 51	37, 80, 82, 59, 38, 91, 88, 68

$H_0: M_1 = M_2$
$H_1: M_1 < M_2$

1. örnek için

X_i	30	20	40	60	41	50	90	15	47	56	12	51
$R(X_i)$	4	3	7	14	8	10	19	2	9	12	1	11

2. örnek için

Y_i	37	80	82	59	38	91	88	68
$R(Y_i)$	5	16	17	13	6	20	18	15

Örnek

Birinci örnek için sıra sayılarının toplamı

$$S = 4 + 3 + 7 + 14 + 8 + 10 + 19 + 2 + 9 + 12 + 1 + 11 = 100$$

hesaplanır. $S = 100$ ve $n_1 = 12$ değerleri yerlerine konursa,

$$T = S - \frac{n_1(n_1 + 1)}{2}$$

$$T_h = 100 - \frac{12(12 + 1)}{2}$$

$$= 22$$

Örnek

$n_1 = 12, n_2 = 8$ ve $\alpha = 0.05$ iken W_α kritik değeri

$$P(T \leq W_\alpha) = \alpha$$

bilgisi ile T12'den $W_\alpha = 27$ olarak bulunur. Buna göre $T_h < W_\alpha$, yani $22 < 27$, olduğundan H_0 reddedilir.

Bu *p-değeri* T12'den yaklaşık olarak bulunabilir. $n_1 = 12$ ve $n_2 = 8$ iken T12'den

$$P(T \leq 18) = 0.01 \quad \text{ve} \quad P(T \leq 23) = 0.025$$

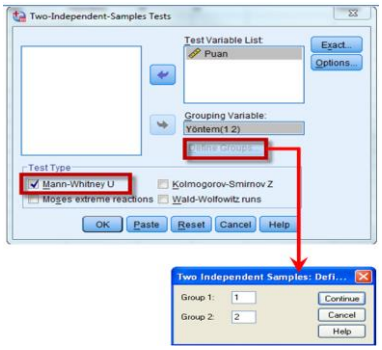
bulunur. Bu sonuca göre $0.01 < P(T \leq 22) < 0.025$, yani $0.01 <$ *p-değeri* < 0.025 elde edilir. Sonuç olarak *p-değeri*<α olduğundan H_0 reddedilir.

17

SPSS Uygulama

	Yöntem	Puan
1	1	30
2	1	20
3	1	40
4	1	60
5	1	41
6	1	50
7	1	90
8	1	15
9	1	47
10	1	56
11	1	12
12	1	51
13	2	37
14	2	80
15	2	82
16	2	59
17	2	38
18	2	91
19	2	88
20	2	68
21		

Ranks

	Yöntem	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Puan	A	12	8,33	100,00
	B	8	13,75	110,00
	Total	20		

Test Statistics[b]

	puan
Mann-Whitney U	22,000
Wilcoxon W	100,000
Z	-2,006
Asymp. Sig. (2-tailed)	,045
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	,047[a]
Exact Sig. (2-tailed)	,047
Exact Sig. (1-tailed)	,024
Point Probability	,004

18

Örnek

X_i (A gübresi)	Y_i (B Gübresi)
36, 48, 61, 70, 81, 67, 78, 90, 70, 14	28, 36, 90, 17, 29, 30, 21, 8, 10

$H_0: M_1 = M_2$
$H_1: M_1 > M_2$

1. örnek için

X_i	36	48	61	70	81	67	78	90	70	14
$R(X_i)$	9.5	11	12	14.5	17	13	16	18.5	14.5	3

2. örnek için

Y_i	28	36	90	17	29	30	21	8	10
$R(Y_i)$	6	9.5	18.5	4	7	8	5	1	2

19

Örnek

Birinci örnek için sıra sayılarının toplamı,

$$S = 9.5 + 11 + 12 + 14.5 + 17 + 13 + 16 + 18.5 + 14.5 + 3 = 129$$

hesaplanır. $S = 129$ ve $n_1 = 10$ değerleri yerlerine konursa,

$$T = S - \frac{n_1(n_1 + 1)}{2}$$

$$T_h = 129 - \frac{10(10 + 1)}{2}$$

$$= 74$$

20

Örnek

$n_1 = 10$, $n_2 = 9$ ve $\alpha = 0.05$ iken $W_\alpha = 25$ kritik değeri T12'den bulunur.

$$\begin{aligned} W'_\alpha &= n_1 n_2 - W_\alpha \\ &= 10(9) - 25 \\ &= 65 \end{aligned}$$

$T_h > W'_\alpha$, yani $74 > 65$, olduğundan %5 anlamlılık düzeyinde H_0 reddedilir.

Bu problem için *p-değeri*

$$p\text{-değeri} = P(T \geq 74)$$

olarak ifade edilir. Bu *p-değeri* T12'den yaklaşık olarak bulunabilir.

21

Örnek

$n_1 = 10$ ve $n_2 = 9$ iken T12'den

$$P(T \leq 14) = 0.005 \text{ ve } P(T \leq 17) = 0.01$$

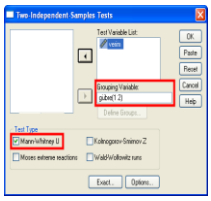
olarak bulunur. Bu sonuca göre $0.005 < P(T \geq 74) < 0.01$, yani $0.005 < p\text{-değeri} < 0.01$, elde edilir.

22

SPSS Uygulama

	Gübre	Verim
1	1	36
2	1	48
3	1	61
4	1	70
5	1	81
6	1	67
7	1	78
8	1	90
9	1	70
10	2	14
11	2	28
12	1	36
13	2	90
14	2	17
15	2	29
16	2	30
17	2	21
18	2	8
19	2	10
20		

Ranks

	gübre	N	Mean Rank	Sum of Ranks
verim	A	10	12,90	129,00
	B	9	6,78	61,00
	Total	19		

Test Statistics[b]

	verim
Mann-Whitney U	16,000
Wilcoxon W	61,000
Z	-2,371
Asymp. Sig. (2-tailed)	,018
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	,017[a]
Exact Sig. (2-tailed)	,016
Exact Sig. (1-tailed)	,008
Point Probability	,001

a. Not corrected for ties.

b. Grouping Variable: gübre

Wald-Wolfowitz Dizi Parçaları Testi

Varsayımlar:

a. Veri, n_1 ve n_2 hacimli $X_1, X_2, \ldots, X_{n_1}$ ve $Y_1, Y_2, \ldots, Y_{n_2}$ gözlemlerinden oluşur.
b. İlgilenilen değişken süreklidir.

Wald-Wolfowitz dizi parçaları testinde hipotezler,

H_0: X ve Y gözlemleri benzer dağılımlı yığınlardan gelmişlerdir.

H_1: X ve Y gözlemleri benzer dağılımlı yığınlardan gelmemişlerdir.

$H_0: F_1(x) = F_2(x)$, tüm x değerleri için
$H_1: F_1(x) \neq F_2(x)$, bazı x değerleri için

Örnek

X_i	20	10	18	25	32	
Y_i	12	28	29	36	40	42

Sıralanmış değerler	10	12	18	20	25	28	29	32	36	40	42
Simge	X	Y	X	X	X	Y	Y	X	Y	Y	Y

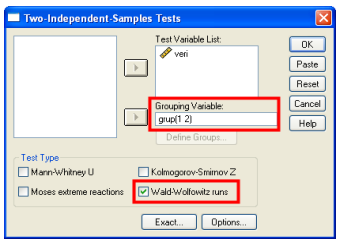
r istatistiğinin değeri $r_h = 6$ olur.

25

SPSS Uygulama

	grup	veri
1	1	20
2	1	10
3	1	18
4	1	25
5	1	32
6	2	12
7	2	28
8	2	29
9	2	36
10	2	40
11	2	42
12		

Frequencies

	grup	N
veri	X	5
	Y	6
	Total	11

Test Statistics[b,c]

		Number of Runs	Z	Exact Sig. (1-tailed)	Point Probability
veri	Exact Number of Runs	6[a]	,000	,522	,260

a. No inter-group ties encountered.
b. Wald-Wolfowitz Test
c. Grouping Variable: grup

26

Örnek

X_i (A gübresi)	Y_i (B gübresi)
420, 430, 428, 400, 460, 462, 475, 500, 406, 525	390, 380, 422, 424, 427, 466, 472, 474, 473, 576

Sıra no	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sıralanmış değerler	380	390	400	406	420	422	424	427	428	430
Simge	Y	Y	X	X	X	Y	Y	Y	X	X

Sıra no	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Sıralanmış değerler	460	462	466	472	473	474	475	500	525	576
Simge	X	X	Y	Y	Y	Y	X	X	X	Y

SPSS Uygulama

	gübre	verim
1	1	420
2	1	430
3	1	428
4	1	400
5	1	460
6	1	462
7	1	475
8	1	500
9	1	406
10	1	525
11	2	390
12	2	380
13	2	422
14	2	424
15	2	427
16	2	466
17	2	472
18	2	474
19	2	473
20	2	576
21		

Frequencies

	gübre	N
verim	A	10
	B	10
	Total	20

Test Statistics[b,c]

		Number of Runs	Z	Exact Sig. (1-tailed)	Point Probability
verim	Exact Number of Runs	7[a]	-1,608	,051	,033

Kolmogorov-Smirnov Testi

$F_1(x)$: 1. örneğin geldiği yığının bilinmeyen dağılım fonksiyonu

$F_2(x)$: 2. örneğin geldiği yığının bilinmeyen dağılım fonksiyonu

$H_0: F_1(x) = F_2(x)$, x değerlerinin hepsi için

$H_1: F_1(x) \neq F_2(x)$, x değerlerinin en az biri için

29

Kolmogorov-Smirnov Testi

$S_1(x)$: 1. örneğe ilişkin gözlenen dağılım fonksiyonu (örnekten elde edilen dağılım fonksiyonu)

$S_2(x)$: 2. örneğe ilişkin gözlenen dağılım fonksiyonu (örnekten elde edilen dağılım fonksiyonu)

$$S_1(x) = \frac{\text{Birinci örnekte } x \text{ değerine eşit ya da daha küçük değerli örnek birimlerinin sayısı}}{n_1}$$

$$S_2(x) = \frac{\text{İkinci örnekte } x \text{ değerine eşit ya da daha küçük değerli örnek birimlerinin sayısı}}{n_2}$$

$$D = \text{Enbüyük}|S_1(x) - S_2(x)|$$

30

Kolmogorov-Smirnov Testi

$$D = \text{Enbüyük}|S_1(x) - S_2(x)|$$

Karar kuralı	
$D_h \geq D_k$	ise H_0 reddedilir,
$D_h < D_k$	ise H_0 reddedilemez,

31

Örnek

X_i (kız öğrencilerin puanı)	40	50	54	60	70	84	
Y_i (erkek öğrencileri puanı)	45	56	59	62	64	75	90

$H_0: F_1(x) = F_2(x)$, x değerlerinin hepsi için
$H_1: F_1(x) \neq F_2(x)$, x değerlerinin en az biri için

32

Örnek

X_i	Y_i	$S_1(x) - S_2(x)$		
40		$1/6 - 0$	=	7/42
	45	$1/6 - 1/7$	=	1/42
50		$2/6 - 1/7$	=	8/42
54		$3/6 - 1/7$	=	**15/42**
	56	$3/6 - 2/7$	=	9/42
	59	$3/6 - 3/7$	=	3/42
60		$4/6 - 3/7$	=	10/42
	62	$4/6 - 4/7$	=	4/42
	64	$4/6 - 5/7$	=	−2/42
70		$5/6 - 5/7$	=	5/42
	75	$5/6 - 6/7$	=	−1/42
84		$6/6 - 6/7$	=	6/42
	90	$6/6 - 7/7$	=	0.00

33

Örnek

$n_1 = 6$ ve $n_2 = 7$ olduğundan kritik değer T13(B) tablosundan bulunur. $n_1 = 6, n_2 = 7$, iki-yanlı test ve 0.90 güven düzeyinde ($\alpha = 0.10$ anlamlılık düzeyinde) D_k kritik değeri T13(B) tablosundan $4/7$ olarak bulunur. Sonuçta $15/42 < 4/7$ olduğundan yokluk hipotezi reddedilemez. $F_1(x)$ ve $F_2(x)$ dağılım fonksiyonları aynıdır. Diğer bir ifadeyle kız ve erkek öğrencilerin başarıları arasında fark bulunmamıştır.

Bu test işlemi için *p-değeri*

$$p\text{-değeri} = P(D \geq 15/42)$$

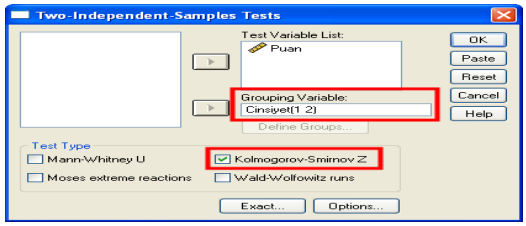
olur.

34

SPSS Uygulama

	Cinsiyet	Puan
1	1	40
2	1	50
3	1	54
4	1	60
5	1	70
6	1	84
7	2	45
8	2	56
9	2	59
10	2	62
11	2	64
12	2	75
13	2	90
14		

Test Statistics[a]

		Puan
Most Extreme Differences	Absolute	,357
	Positive	,048
	Negative	-,357
Kolmogorov-Smirnov Z		,642
Asymp. Sig. (2-tailed)		,804
Exact Sig. (2-tailed)		,712
Point Probability		,089

a. Grouping Variable: Cinsiyet

Kolmogorov-Smirnov Testi

$F_1(x)$: 1. örneğin geldiği yığının bilinmeyen dağılım fonksiyonu

$F_2(x)$: 2. örneğin geldiği yığının bilinmeyen dağılım fonksiyonu

$H_0: F_1(x) = F_2(x)$, x değerlerinin hepsi için

$H_1: F_1(x) > F_2(x)$, x değerlerinin en az biri için

$$D^+ = \text{Enbüyük}(S_1(x) - S_2(x))$$

Kolmogorov-Smirnov Testi

$F_1(x)$: 1. örneğin geldiği yığının bilinmeyen dağılım fonksiyonu

$F_2(x)$: 2. örneğin geldiği yığının bilinmeyen dağılım fonksiyonu

$H_0: F_1(x) = F_2(x)$, x değerlerinin hepsi için

$H_1: F_1(x) < F_2(x)$, x değerlerinin en az biri için

$$D^- = \text{Enbüyük}(S_2(x) - S_1(x))$$

37

Fisher Tam Olasılık Testi

Varsayımlar:

a. Veri $X_1, X_2, \ldots, X_{n_1}$ ve $Y_1, Y_2, \ldots, Y_{n_2}$ gözlemlerinden oluşur.
b. Her bir gözlem (ölçüm) iki ayrık sonuçtan birine sınıflandırılabilir.

Fisher Tam Olasılık testinde yokluk hipotezi, yığınlar için ilgilenilen özellik bakımından oranlar sırasıyla π_1 ve π_2 olmak üzere,

$$H_0: \pi_1 = \pi_2$$

38

Fisher Tam Olasılık Testi

Örnek No	İlgilenilen özellikte olanlar	İlgilenilen özellikte olmayanlar	Toplam
1	a	$n_1 - a$	n_1
2	b	$n_2 - b$	n_2
Toplam	$a + b$	$n - (a + b)$	n

b : İkinci örnekte ilgili özellikte olan birimlerin sayısı

$$f(b,a) = \frac{\binom{n_2}{b}\binom{n_1}{a}}{\binom{n_1+n_2}{a+b}}$$

39

Fisher Tam Olasılık Testi

H_1	Karar kuralı		
$\pi_2 < \pi_1$	$b_h \leq b_\alpha$	ise H_0 reddedilir,	$P(b \leq b_\alpha) = \alpha$
$\pi_2 > \pi_1$	$b_h \geq b'_\alpha$	ise H_0 reddedilir,	$P(b \geq b'_\alpha) = \alpha$
$\pi_2 \neq \pi_1$	$b_h \leq b_{\alpha/2}$	ise H_0 reddedilir,	$P(b \leq b_{\alpha/2}) = \alpha/2$
	veya		
	$b_h \geq b'_{\alpha/2}$	ise H_0 reddedilir,	$P(b \geq b'_{\alpha/2}) = \alpha/2$

40

Örnek

Örnek No	İlgilenilen özellikte olanlar	İlgilenilen özellikte olmayanlar	Toplam
1	9	1	10
2	1	3	4
Toplam	10	4	14

X_i	$P(b = x)$
0	1/1001
1	40/1001
2	270/1001
3	480/1001
4	210/1001
	1.000

$$P(b=0)=\frac{\binom{4}{0}\binom{10}{10}}{\binom{14}{10}}=\frac{1}{1001}$$

$$P(b=1)=\frac{\binom{4}{1}\binom{10}{9}}{\binom{14}{10}}=\frac{40}{1001}$$

$$P(b=2)=\frac{\binom{4}{2}\binom{10}{8}}{\binom{14}{10}}=\frac{270}{1001}$$

$$P(b=3)=\frac{\binom{4}{3}\binom{10}{7}}{\binom{14}{10}}=\frac{480}{1001}$$

$$P(b=4)=\frac{\binom{4}{4}\binom{10}{6}}{\binom{14}{10}}=\frac{210}{1001}$$

41

Örnek

Yukarıdaki olasılık dağılımına göre $H_1: \pi_2 < \pi_1$, $n_1 = 10$, $n_2 = 4$ ve $\alpha = 0.04$ iken,

$$\begin{aligned} P(b \le 1) &= \frac{1}{1001} + \frac{40}{1001} \\ &= \frac{41}{1001} \\ &= 0.041 \end{aligned}$$

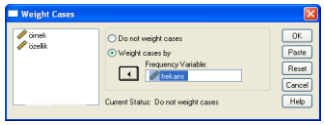
olduğundan $b_\alpha = 1$ bulunur.

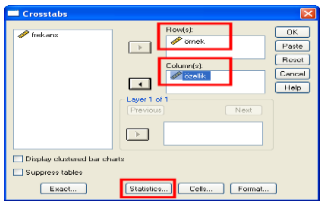

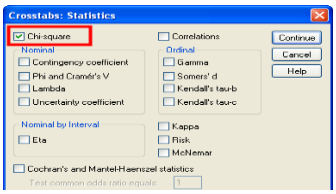
42

SPSS Uygulama

	örnek	özellik	frekans	var
1	1	1	9	
2	1	2	1	
3	2	1	1	
4	2	2	3	

		özellik		
		ilgilenilen özellikte olanlar	ilgilenilen özellikte olmayanlar	Total
örnek	1	9	1	10
	2	1	3	4
Total		10	4	14

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	5,915[b]	1	,015		
Continuity Correction[a]	3,159	1	,076		
Likelihood Ratio	5,751	1	,016		
Fisher's Exact Test				,041	,041
Linear-by-Linear Association	5,493	1	,019		
N of Valid Cases	14				

a. Computed only for a 2x2 table

b. 3 cells (75,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,14.

43

Örnek

	Olumsuz	Olumlu	Toplam
İlaçla	5	3	8
Cerrahi	1	7	8
Toplam	6	10	16

$$H_0: \pi_2 = \pi_1$$
$$H_1: \pi_2 < \pi_1$$

$n_1 = 8, n_2 = 8, b_h = 1, a = 5$ ve $a + b = 6$ olur.

44

Örnek

$$P(b=0)=\frac{\binom{8}{0}\binom{8}{6}}{\binom{16}{6}}=\frac{28}{8008}$$

$$P(b=1)=\frac{\binom{8}{1}\binom{8}{5}}{\binom{16}{6}}=\frac{448}{8008}$$

$$P(b\le 1)=\frac{28}{8008}+\frac{448}{8008}=0.059$$

olduğundan $b_\alpha = 1$ bulunur. Bu sonuca göre $b_h \le b_\alpha$ olduğundan H_0 reddedilir.

Bu test işlemi için *p-değeri* de aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$$p\text{-değeri} = P(b \le b_h) = P(b \le 1) = 0.059$$

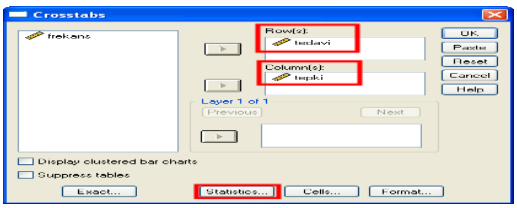
Test tek-yanlı olduğu için, p-değeri $\le \alpha$ eşitsizliği sağlandığından H_0 reddedilir.

SPSS Uygulama

	tedavi	tepki	frekans
1	1	1	5
2	1	2	3
3	2	1	1
4	2	2	7
5			

		tepki		
		olumsuz	olumlu	Total
tedavi	İlaçla	5	3	8
	Cerrahi	1	7	8
Total		6	10	16

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,267[b]	1	,039		
Continuity Correction[a]	2,400	1	,121		
Likelihood Ratio	4,557	1	,033		
Fisher's Exact Test				,119	,059
Linear-by-Linear Association	4,000	1	,046		
N of Valid Cases	16				

Mood Testi

Varsayımlar:

a. $n_1 \leq n_2$ olmak üzere, veri, $X_1, X_2, \ldots, X_{n_1}$ ve $Y_1, Y_2, \ldots, Y_{n_2}$ gözlemlerinden oluşur.
b. İlgili değişken süreklidir.
c. Ölçme düzeyi en az sıralamadır.
d. Yığınların medyanları aynıdır.

$$H_0: \sigma_1 = \sigma_2$$

$$M = \sum_{i=1}^{n_1} \left(r_i - \frac{n+1}{2} \right)^2$$

47

Örnek

X_i	$R(X_i)$ Sıra sayısı	Y_i	$R(Y_i)$ Sıra sayısı
10	1	24	3
12	2	29	5
26	4	30	6
48	9	35	7
42	8		

$$n_1 = 5, n_2 = 4, n = n_1 + n_2 = 9 \text{ ve } \frac{n+1}{2} = 5$$

48

Örnek

r_i	$r_i - 5$	$(r_i - 5)^2$
1	–4	16
2	–3	9
4	–1	1
9	4	16
8	3	9
		51

Bu işlemlerden M istatistiğinin hesaplanan değeri olan $M_h = 51$ bulunur.

Mood Testi

H_1	Karar kuralı		
$\sigma_1 < \sigma_2$	$M_h \leq M_\alpha$	ise H_0 reddedilir,	$P(M \leq M_\alpha) = \alpha$
$\sigma_1 > \sigma_2$	$M_h \geq M'_\alpha$	ise H_0 reddedilir,	$P(M \geq M'_\alpha) = \alpha$
$\sigma_1 \neq \sigma_2$	$M_h \leq M_{\alpha/2}$	ise H_0 reddedilir,	$P(M \leq M_{\alpha/2}) = \alpha/2$
	veya		
	$M_h \geq M'_{\alpha/2}$	ise H_0 reddedilir,	$P(M \geq M'_{\alpha/2}) = \alpha/2$

Mood Testi

n_1	n_2	...	0.05	...
⋮	⋮		⋮	
6	7		45	
			0.0466	
		...	46	...
			0.0524	
⋮	⋮		⋮	

$n_1 = 6$ ve $n_2 = 7$ iken

$P(M \leq 45) = 0.0466$

51

Örnek

X_i (puan)	60	40	45	50	
Y_i (puan)	80	20	30	62	90

$H_0: \sigma_1 = \sigma_2$
$H_1: \sigma_1 < \sigma_2$

X_i	$R(X_i)$ Sıra sayısı	Y_i	$R(Y_i)$ Sıra sayısı
60	6	80	8
40	3	20	1
45	4	30	2
50	5	62	7
		90	9

52

Örnek

$$M = \sum_{i=1}^{n_1} \left(r_i - \frac{n+1}{2} \right)^2$$

$$M_h = [(6-5)^2 + (3-5)^2 + (4-5)^2 + (5-5)^2] = 6$$

$n_1 = 4$, $n_2 = 5$ ve $\alpha = 0.05$ iken T14'den $P(M \leq 10) = 0.0397$ ve $P(M \leq 11) = 0.0556$ değerleri bulunabilir. $P(M \leq M_\alpha) = \alpha$ daha önce verilmişti. Bu olasılıklardan ikincisi 0.05'e daha yakın olduğundan M_α değeri 11 olur. $M_\alpha = 11$ ve $M_h = 6$ değerleri karşılaştırılırsa $6 < 11$ olduğundan yokluk hipotezi reddedilir.

Siegel-Tukey Testi

$$\delta_i = \begin{cases} 1, & i.\text{sıradaki değer } X \text{ gözlemi ise} \\ 0, & i.\text{sıradaki değer } Y \text{ gözlemi ise} \end{cases}$$

$$a_i = \begin{cases} 2i, & i.\text{çift ve } 1 < i \leq (n/2) \text{ ise} \\ 2i-1, & i.\text{tek ve } 1 \leq i \leq (n/2) \text{ ise} \\ 2(n-i)+2, & i.\text{çift ve } (n/2) < i \leq n \text{ ise} \\ 2(n-i)+1, & i.\text{tek ve } (n/2) < i < n \text{ ise} \end{cases}$$

$$ST = \sum_{i=1}^{n} a_i \delta_i$$

Siegel-Tukey Testi

n çift iken, örneğin $n = 10$ iken, ağırlık katsayısı olarak adlandırılan a_i değerleri verilen formülün kullanımı ile,

i	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
a_i	1	4	5	8	9	10	7	6	3	2

n tek olduğunda küçükten büyüğe doğru sıralama yapıldığında ortadaki değer atılır ve aynı ağırlık katsayıları kullanılır.

55

Örnek

X_i	20	24	28	30
Y_i	10	21	31	40

i	1	2	3	4	5	6	7	8
a_i	1	4	5	8	7	6	3	2
Sıralı veri	10 (Y)	20 (X)	21 (Y)	24 (X)	28 (X)	30 (X)	31 (Y)	40 (Y)
δ_i	0	1	0	1	1	1	0	0

$$ST_h = 1(0) + 4(1) + \cdots + 2(0)$$
$$= 25$$

Eğer Y gözlemleri X'in yerini alsaydı, 0 ile 1 değerleri yer değiştireceğinden

$$ST_h = 11$$

56

Siegel-Tukey Testi

H_1	Karar kuralı		
$\sigma_1 > \sigma_2$	$ST_h \leq ST_\alpha$	ise H_0 reddedilir,	$P(ST \leq ST_\alpha) = \alpha$
$\sigma_1 < \sigma_2$	$ST_h \geq ST'_\alpha$	ise H_0 reddedilir,	$P(ST \geq ST'_\alpha) = \alpha$
$\sigma_1 \neq \sigma_2$	$ST_h \leq ST_{\alpha/2}$ veya $ST_h \geq ST'_{\alpha/2}$	ise H_0 reddedilir,	$P(ST \leq ST_{\alpha/2}) = \alpha/2$ $P(ST \geq ST'_{\alpha/2}) = \alpha/2$

57

Siegel-Tukey Testi

Siegel-Tukey testi için kritik değerler Mann-Whitney testinin kritik değerlerine bağlı olarak ifade edilebilir. W_α, W'_α, $W_{\alpha/2}$ ve $W'_{\alpha/2}$ değerleri Mann-Whitney testi için kritik değerler olmak üzere,

$$ST_\alpha = W_\alpha + \frac{n_1(n_1+1)}{2}$$

$$ST'_\alpha = W'_\alpha + \frac{n_1(n_1+1)}{2}$$

$$ST_{\alpha/2} = W_{\alpha/2} + \frac{n_1(n_1+1)}{2}$$

$$ST'_{\alpha/2} = W'_{\alpha/2} + \frac{n_1(n_1+1)}{2}$$

58

Örnek

X_i (Erkek)	7.6	11.2	10.1	19.1	20.2	19.6
Y_i (Kadın)	9.3	12.6	14.1	15.2	19.2	14.4

$$H_0: \sigma_1 = \sigma_2$$
$$H_1: \sigma_1 > \sigma_2$$

i	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
a_i	1	4	5	8	9	12	11	10	7	6	3	2
Sıralı veri	7.6 (X)	9.3 (Y)	10.1 (X)	11.2 (X)	12.6 (Y)	14.1 (Y)	14.4 (Y)	15.2 (Y)	19.1 (X)	19.2 (Y)	19.6 (X)	20.2 (X)
δ_i	1	0	1	1	0	0	0	0	1	0	1	1

$$ST = \sum_{i=1}^{n} a_i \delta_i \qquad ST_h = 26$$

59

Örnek

$n_1 = 6, n_2 = 6$ ve $\alpha = 0.05$ iken T12'den $W_\alpha = 8$ ve

$$ST_\alpha = W_\alpha + \frac{n_1(n_1+1)}{2}$$
$$= 8 + \frac{6(6+1)}{2}$$
$$= 29$$

Bu sonuçlara göre, $ST_h < ST_\alpha$, yani $26 < 29$, olduğundan H_0 reddedilir.

60

Örnek

X_i (şehir)	36	38	20	42	45	44	46	39	33
Y_i (kırsal)	28	26	19	15	50	51	43		

$$H_0: \sigma_1 = \sigma_2$$
$$H_1: \sigma_1 < \sigma_2$$

i	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
a_i	1	4	5	8	9	12	13	16	15	14	11	10	7	6	3	2
Sıralı veri	15 (Y)	19 (Y)	20 (X)	26 (Y)	28 (Y)	33 (X)	36 (X)	38 (X)	39 (X)	42 (X)	43 (Y)	44 (X)	45 (X)	46 (X)	50 (Y)	51 (Y)
δ_i	0	0	1	0	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0

$$ST = \sum_{i=1}^{n} a_i \delta_i \qquad ST_h = 98$$

61

Örnek

$n_1 = 9, n_2 = 7$ ve $\alpha = 0.05$ iken T12'den $W_\alpha = 16$ ve

$$W'_\alpha = 9(7) - 16 = 47$$

bulunur. Buna göre

$$ST'_\alpha = W'_\alpha + \frac{n_1(n_1+1)}{2}$$
$$= 47 + \frac{9(9+1)}{2}$$
$$= 92$$

hesaplanır.

Bu sonuçlara göre, $ST_h > ST'_\alpha$, yani $98 > 92$, olduğundan H_0 reddedilir.

62